

การเปลี่ยนแปลงบทบาทด้านอาชีพของผู้หญิงญี่ปุ่นในช่วงสมัยเมจิ ไทโช โชวะ ในละครญี่ปุ่นภาคเช้า

Changing career roles of Japanese women during the Meiji Taisho Showa period in Japanese morning drama

พิมพ์ทัย บุญปัญญาโรจน์*

วันรับบทความ 21 มิถุนายน 2567 / วันแก้ไขบทความ 27 มิถุนายน 2567 / วันตอบรับบทความ 27 มิถุนายน 2567

บทคัดย่อ

บทบาทผู้หญิงในสังคมญี่ปุ่นตั้งแต่โบราณเป็นได้เพียงแม่บ้านที่คอยดูแลปรนนิบัติสามี พ่อแม่สามี และลูก แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงปลายยุคสมัยเอโดะ เมจิ ไทโช และโชวะบทบาทของผู้หญิงญี่ปุ่นก็เปลี่ยนไป บทความนี้ให้ความสำคัญและมุ่งนำเสนอภาพสะท้อนบทบาทของผู้หญิงญี่ปุ่นที่เปลี่ยนไปจากการประกอบอาชีพต่างๆ ในช่วงยุคสมัยดังกล่าวผ่านละครญี่ปุ่นภาคเช้า “อะซะโดระ” (ญี่ปุ่น : 朝ドラ; โรมากิ : Asadora) จากแหล่งข้อมูลออนไลน์ภาษาญี่ปุ่น รวมถึงข้อมูลบนเว็บไซต์และหนังสือประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมตะวันตกในช่วงปลายยุคสมัยเอโดะ เมจิ ไทโช และโชวะ บทความนี้สรุปบทบาทการเปลี่ยนแปลงอาชีพของผู้หญิงญี่ปุ่นจากการได้รับการศึกษาตะวันตกสังเกตได้จากความหลากหลายของอาชีพของผู้หญิงที่ปรากฏอยู่ในอะซะโดระ

คำสำคัญ: อะซะโดระ การศึกษาตะวันตก บทบาทผู้หญิง อาชีพ

Abstract

Since ancient times, Japanese women were treated as housewives who took care of their husbands, parents-in-law, and children. However, in the beginning of the late Edo, Meiji, Taisho, and Showa eras, the role of Japanese women changed. This article aims to present a reflection on the changing roles of Japanese women during those eras through the Japanese morning drama “Asadora” (Japanese: 朝ドラ; Romaji : Asadora) and Japanese online resources, websites, and history books related to the country’s modernization to meet the West during the late Edo, Meiji, Taisho, and Showa periods. This article also summarizes change in Japanese women’s careers caused by Western education they received. This can be seen from a variety of their occupations that appear in Asadora.

*อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยรังสิต

Keywords: Asadora, Western education, Female role, Career

บทนำ

หากกล่าวถึง ผู้หญิงญี่ปุ่น หลายคนอาจนึกภาพเพศหญิงที่ตามอยู่ด้านหลังเพศชาย ซึ่งหากเราย้อนมองกลับไปในอดีตเราจะเห็นภาพผู้หญิงญี่ปุ่นที่เข้มแข็งและเป็นบุคคลที่สำคัญในการปกครองบ้านเมือง เช่น 天照大御神(Amaterasu Ookami) ซึ่งตามความเชื่อของคนญี่ปุ่นถือว่าเป็นเทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์ที่ให้กำเนิดประเทศญี่ปุ่น หรือ 卑弥呼(Himiko) ผู้เป็นราชินีและเป็นจักรพรรดินีแห่งยามะไตโกะคุ หรือในช่วงยุคอะสึกะ นารา เฮอัน เป็นช่วงยุคสมัยที่ขุนนางมีบทบาทในการบริหารบ้านเมือง ผู้หญิงจากตระกูลชนชั้นปกครองจะมีบทบาทสำคัญในการแย่งชิงอำนาจในราชสำนักเพื่อการกุมอำนาจของตระกูลตัวเองด้วยการอภิเษกสมรสไปเป็นพระมเหสีของจักรพรรดิ หรือในช่วงยุคกลางคามาคุระ มุโรมะจิ อะสึจิโมโม่ยามะ ผู้หญิงก็มีบทบาทในฐานะผู้เชื่อมสัมพันธ์กับตระกูลนักรบด้วยการแต่งงานเพื่อรวบรวมอำนาจทางการเมืองและการทหารและที่นาให้ตระกูลของตนเอง มีความแข็งแรงและสามารถปกครองในยุคสมัยนั้นได้

ต่อมาเมื่อเข้าสู่ยุคเอโดะซึ่งเป็นยุคที่มีการปิดประเทศ มีการบ่มเพาะวัฒนธรรมของตนเอง รวมถึงเป็นยุคที่พ่อค้ามีความรุ่งเรืองมาจากการทำการค้ากับไต้หวันและ 参勤交代(Sankinkoutai) ระบบตัวประกัน ในยุคนี้ผู้หญิงเริ่มออกไปทำงานเป็นคนรับใช้ภรรยาของเหล่าโตเมียวตามปราสาทของในเมืองหลวง และในยุคนี้อีกหนึ่งงานที่กินใจทำให้เกิดโรงละคร โรงน้ำชา โรงแรมขึ้นมา ทำให้ผู้หญิงหลายคนได้ผันตัวไปประกอบอาชีพ เกอิชาผู้ชายศิลปะทางการแสดงและสร้างความเพลิดเพลินให้กับแขกด้วยการเสิร์ฟน้ำชา รินเหล้า และเล่นซามิเซ็ง เป็นต้น ซึ่งผู้หญิงที่ทำอาชีพเกอิชาก็มีบทบาทสำคัญมากในสมัยเมจิด้วยความงดงามทางใบหน้าและความสามารถในการแสดงศิลปะ เกอิชาจึงได้รับการขอให้ไปเป็นภรรยาหลวงหรือภรรยารองของเหล่านักการเมืองในยุคสมัยนี้ ประกอบกับแนวคิดที่ว่า 良妻賢母 (Ryousaikembo) ภรรยาที่ดี แม่ที่ชาญฉลาด (Good wife and Wise mother) ยิ่งทำให้พวกเธอต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการสนับสนุนการทำงานของสามีเช่น การทำหน้าที่ในการออกงานต้อนรับ ร่วมรับประทานอาหารตามแบบตะวันตกในอาคารโรคุเมคัง และนอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการสืบข่าวสารต่างๆในการเข้าร่วมงานเลี้ยง และในปี 1872 ที่รัฐบาลเมจิทำการปฏิรูปการศึกษาว่าด้วยเรื่องการศึกษาภาคบังคับ ทำให้เด็กผู้หญิงได้มีโอกาสได้เข้าเรียนในโรงเรียนเหมือนกับเด็กผู้ชาย ซึ่งทำให้ผู้หญิงหลายคนได้มีโอกาสเรียนรู้วิทยาการจากตะวันตกในโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย จนนำไปสู่การประกอบอาชีพที่หลากหลายเช่น นักแปล แพทย์ อาจารย์ นักบิน เป็นต้น ทำให้บทบาททางสังคมเปลี่ยนไปจากแม่บ้านเต็มตัวไปเป็นการออกไปทำงานนอกบ้านพร้อมกับดูแลครอบครัวในเวลาเดียวกัน ซึ่งภาพทางสังคมที่ปรากฏสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงญี่ปุ่นได้รับการศึกษาตะวันตกจนสามารถนำไปประกอบอาชีพที่หลากหลายในช่วงยุคดังกล่าวซึ่งสามารถมองเห็นได้จาก “อะซะโดระ”

อะซะโดระ ละครญี่ปุ่นภาคเช้า เป็นละครโทรทัศน์ต่อเนื่องความยาวตอนละ 15 นาที ที่ออกอากาศในช่วงเช้าผ่านสถานีโทรทัศน์ NHK ในช่วงเวลา 8.15 – 8.30น. โดยละครนำเสนอภาพการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมญี่ปุ่น โดยกลุ่มเป้าหมายของผู้ชม คือ ผู้หญิงในกลุ่มแม่บ้านญี่ปุ่น ดังนั้น จึงมีผู้หญิงเป็นตัวละครในการดำเนินเรื่องที่สะท้อนภาพชีวิตจริงในช่วงเวลานั้น ว่าผู้หญิงแม้จะเจอความสุขในชีวิตแต่ก็ยังสามารถยืนหยัดและนำพาครอบครัวไปสู่ความสำเร็จในชีวิตภายใต้ฉากหลังของช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงของโลกตาม

กระแสของตะวันตก(ปลายสมัยเอโดะ เมจิ ไทโช และโชวะ) ละครเรื่องแรกที่ออกอากาศคือ 「娘と私」 (Musume to Watashi) ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1961 ซึ่งละครหนึ่งเรื่องจะมีการออกอากาศต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 1 ปี และตั้งแต่ปี 1975 ได้มีการแบ่งการออกอากาศซีรีส์เป็นปีละ 2 เรื่อง โดยทางสถานีโทรทัศน์ NHK ได้มีการทำข้อตกลงในการผลิตโดยให้สถานีโทรทัศน์ NHK Tokyo ผลิตซีรีส์ที่ออกอากาศในช่วงครึ่งปีแรก และให้สถานีโทรทัศน์ Osaka ผลิตซีรีส์ที่ออกอากาศในช่วงครึ่งปีหลัง และปรับเวลาออกอากาศเริ่ม 8.00 น. ณ ปัจจุบันมีการแพร่ภาพมาแล้วเป็นจำนวน 110 เรื่อง (2024)

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนอาชีพของผู้หญิงญี่ปุ่นผ่านอะซะโดระ

แนวคิด ทฤษฎี กรอบความคิด

การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้กรอบแนวคิดภาพสะท้อน แนวคิดผู้หญิงกับอาชีพที่สะท้อนจากอะซะโดระ

1. แนวคิดภาพสะท้อน แนวคิดนี้มีความเชื่อว่า “ความหมายที่ปรากฏในเนื้อหา/สารนั้นก็คือ ภาพสะท้อนของความเป็นจริง” ดังที่กาญจนา แก้วเทพ(2548) ได้กล่าวว่า “สื่อต่าง ๆ ก็เหมือนกระจกส่องสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม ผู้อ่านหรือผู้ชมไม่ต้องไปสัมผัสด้วยตัวเองก็สามารถเข้าใจถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมจากสื่อต่าง ๆ ได้”

2. แนวคิดผู้หญิงกับอาชีพที่สะท้อนจากอะซะโดระ อะซะโดระเป็นละครญี่ปุ่นภาคเช้าที่นำเสนอเรื่องการดำเนินชีวิตของคนญี่ปุ่นในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงของโลกตามกระแสของตะวันตก (ปลายสมัยเอโดะ เมจิ ไทโช และโชวะ) โดยมีตัวละครเอกเป็นผู้หญิงในการดำเนินเรื่อง ที่เราจะเห็นภาพสะท้อนเรื่องราวชีวิตและการประกอบอาชีพของผู้หญิงที่แปรเปลี่ยนตามบริบทของสังคม ณ ช่วงเวลานั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ตัวละครเทียบเคียงกับประวัติศาสตร์ โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา
 - 1.1 แนวคิดภาพสะท้อน
 - 1.2 แนวคิดผู้หญิงกับอาชีพที่สะท้อนจากอะซะโดระ
2. รวบรวมข้อมูลอะซะโดระ จากเว็บไซต์

<https://www.nhk.or.jp/archives/bangumi/special/asadora/#dramaList>

3. ทำการวิเคราะห์ภาพสะท้อนอาชีพผู้หญิงโดยเทียบเคียงกับประวัติศาสตร์
4. นำเสนอเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผู้หญิงกับอาชีพที่สะท้อนจากอะซะโดระ ได้แก่ ภัยคุกคามจากชาติตะวันตกทำให้ญี่ปุ่นต้องเร่งปฏิรูปการศึกษาให้กับประชาชนในประเทศให้เท่าเทียมกันเพื่อเป้าหมายสู่การเป็นประเทศที่ทันสมัยทัดเทียมตะวันตกในช่วงต้นสมัยเมจิ ส่งผลให้มีการส่งคนไปศึกษาดูงานที่ต่างประเทศและการเชิญนักวิชาการชาวตะวันตกมาให้ความรู้ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นส่วนช่วยให้ผู้หญิงมีการศึกษาและเริ่มก้าวเข้ามามีบทบาททางสังคมโดยมีอาชีพเป็นใบเบิกทาง

1) ภูมิหลังแห่งการเปลี่ยนแปลงบ้านเมือง(ในช่วงปลายยุคสมัยเอโดะ เมจิ ไทโช และโชวะ)

ช่วงที่ 1 ภัยคุกคามจากชาติตะวันตก

ประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ภายใต้สถานการณ์ลัทธิจักรวรรดินิยมแผ่กระจายอำนาจไปทั่วแอฟริกาและเอเชียเพื่อแสวงผลประโยชน์ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจด้วยการไล่ล่าอาณานิคมเพื่อยึดแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ วัตถุดิบ แรงงานและแหล่งกระจายสินค้า ซึ่งตรงกับช่วงปลายสมัยเอโดะ(1858-1868) ที่ประเทศญี่ปุ่นปกครองด้วยระบบทหารต้องเผชิญกับการแทรกแซงของประเทศตะวันตกเพื่อหวังเป็นแหล่งทรัพยากร แหล่งกระจายสินค้าและแหล่งเติมเชื้อเพลิง โดยเฉพาะในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1853-1854 พลเรือจัตวา Matthew Calbraith Perry ของสหรัฐอเมริกาได้รับคำสั่งของประธานาธิบดี Millard Fillmore ประธานาธิบดีคนที่ 13 ให้เดินทางมาพร้อมกับเรือดำตาดาวูร์เพื่อยืนยันสาส์นให้ญี่ปุ่นเปิดประเทศเพื่อทำการค้า โดยได้นำกองเรือเข้ามาประชิดอ่าวที่เมืองเอโดะ สร้างความหวาดหวั่นให้กับประชาชนชาวญี่ปุ่นทุกแคว้น เพราะเป็นครั้งแรกที่ญี่ปุ่นได้เห็นการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอก จากความหวาดกลัวดังกล่าวจึงเป็นที่มาของลงนามในสนธิสัญญาคานางาวะของโชกุนโดยไม่ผ่านความเห็นชอบของจักรพรรดิส่งผลให้ญี่ปุ่นต้องยอมเปิดเมืองท่าคือ เมืองท่าชิโมดะ และเมืองท่าฮาโกดาเตะ ขณะเดียวกันเหล่าไดเมียวและประชาชนเกิดความไม่พอใจรวมตัวกันล้มล้างรัฐบาลโชกุนโดยกลุ่มไดเมียวแคว้นซัตสึมะและโจชูเป็นแกนนำในปีค.ศ. 1867 โชกุนโทกูงาวะโยชิโนบุ ประกาศสละตำแหน่งโชกุนและถวายอำนาจคืนแด่พระจักรพรรดิเมจิ เป็นการสิ้นสุดการปกครองของรัฐบาลโชกุนโทกูงาวะที่มีมาเป็นเวลาสองร้อยห้าสิบกว่าปี(Hitohirobumiden1,1944 :181-186)



ペリーの横浜上陸 (ハイネ原画 石版図 横浜開港資料館蔵)

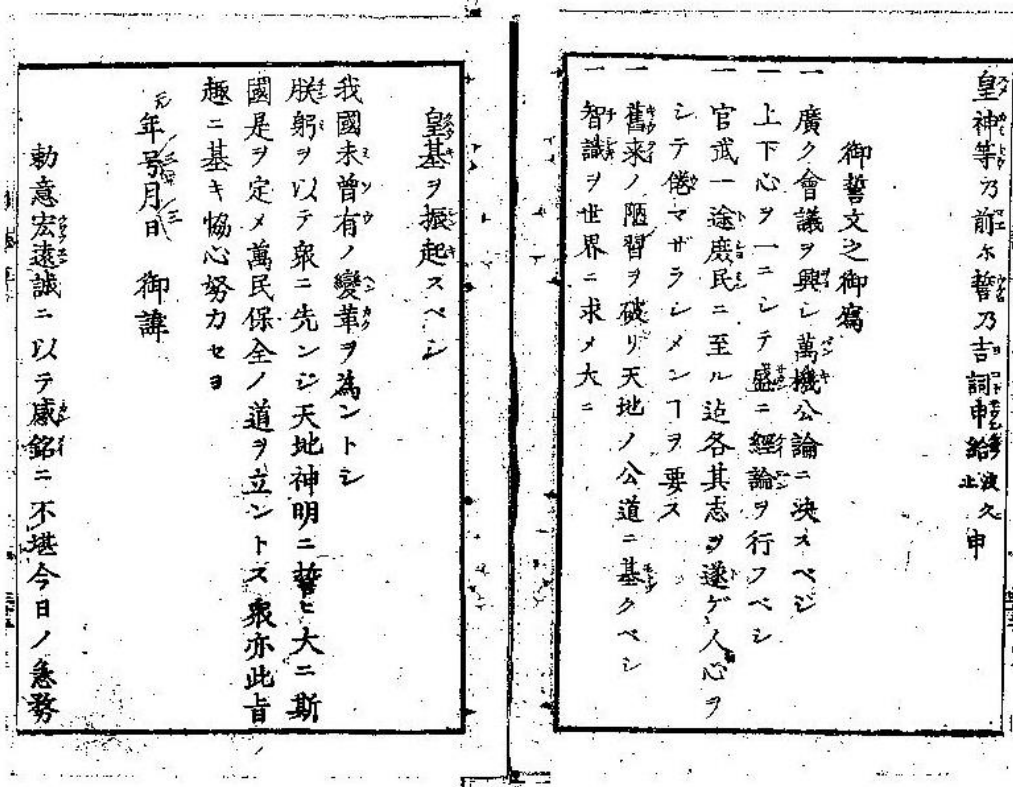
ภาพการเทียบท่าของเรือแพรีที่โยโกฮาม่า : <https://www.nippon.com/ja/japan-topics/g02197/>

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีที่ 19 ฉบับที่ 2 มกราคม-มิถุนายน 2567 ISSN: 3027-8902 (Online)

สมัยเมจิตอนต้น ภายหลังจากได้รับการถวายพระราชอำนาจการปกครองคืนมาสู่องค์พระจักรพรรดิ คณะปฏิรูปเมจิมองเห็นความน่ากลัวจากตะวันตกที่สามารถทำให้โชกุนโทกุกาวะลงนามในสนธิสัญญาเปิดเมืองท่า และสนธิสัญญาที่ว่าสิทธินอกอาณาเขตได้สำเร็จทำให้ชาวต่างชาติในประเทศญี่ปุ่นทำความผิดไม่ต้องขึ้นตรงต่อศาลญี่ปุ่นแต่ขึ้นตรงต่อสถานทูตของประเทศตัวเองยิ่งทำให้ญี่ปุ่นเหมือนสูญเสียการควบคุมภายในประเทศ และอาจเป็นเหตุให้คนต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาอีกมากมายซึ่งในที่สุดอาจตกเป็นเมืองขึ้นของต่างชาติก็เป็นได้ เพราะในขณะนั้นประเทศจีนที่อยู่ใกล้กับญี่ปุ่นมีพื้นที่กว้างใหญ่และประชาชนมากกว่ายังคงเป็นเมืองขึ้นของชาติ ดังนั้นคณะปฏิรูปเมจิจึงได้จัดทำปฏิญญา 5 ข้อ และให้จักรพรรดิประกาศต่อประชาชนญี่ปุ่นเพื่อให้รู้โดยทั่วกัน ถึงนโยบายในการพัฒนาประเทศต่อไปนี้ โดยคนญี่ปุ่นทุกคนต้องพร้อมใจกันปฏิบัติตามเพื่อทำให้ประเทศชาติทันสมัยทัดเทียมตะวันตก คือ

1. ให้มีการจัดการชุมนุม ประชุม และวิพากษ์ วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง
2. ให้ทุกคนขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็ชนชั้นปกครอง หรือชนชั้นใต้ปกครองรวมใจเป็นหนึ่ง สร้างสวัสดิภาพของประชาชน
3. ให้ฝ่ายทหาร และพลเรือน มีความสมัครสมานสามัคคี
4. ยกเลิกขนบธรรมเนียมโบราณอันล้าสมัยแล้วยึดถือหลักความยุติธรรมเป็นที่มั่น
5. ให้ศึกษาวิวัฒนาการต่างๆทั่วโลก เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการจัดทำนโยบายพัฒนาประเทศอันมีจักรพรรดิเป็นผู้นำ (Hitohirobumiden,1944 :375)

ภาพปฏิญญา 5 ชื่อ :https://www.kodomo.go.jp/yareki/archive/archive_04.html

จากปฏิญญา 5 ที่เน้นความอิสระเสรีของประชาชน กฎหมายที่ทันสมัย และการเรียนรู้วิทยาการเพื่อการพัฒนาประเทศ ในข้อที่ 5 ได้กล่าวว่า “ให้ศึกษาวิชาการต่างๆทั่วโลก เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการจัดทำนโยบายพัฒนาประเทศอันมีจักรพรรดิเป็นผู้นำ” เพราะเป็นพื้นฐานของการนำไปต่อยอดกับข้ออื่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรูปแบบการปกครอง กฎหมาย หรือวิทยาการต่างๆ นั้นก็ต้องไปเรียนรู้ที่ประเทศฝั่งอีกโลกตะวันตก ดังนั้นในยุคนั้นจึงมีการจัดตั้งกลุ่ม 岩倉使節団 (Iwakurashi Setsudan) หรือคณะชุดอิวาคูระขึ้นเพื่อรวบรวมคนที่จะไปศึกษาวิทยาการตะวันตกขึ้นเรือเพื่อเดินทางไปยังประเทศตะวันตก ซึ่งในการเดินทางครั้งนั้นมีผู้ร่วมเดินทางทั้งหมด 107 คน ประกอบด้วยรัฐมนตรี ข้าราชการ ผู้ติดตาม 48 คน และนักเรียน 59 คน ซึ่งในจำนวนนั้นมีเด็กผู้หญิง 5 คน ในการเดินทางครั้งนั้นออกเดินทางจากญี่ปุ่นไปอเมริกา ยุโรป และเอเชีย(1871-1873)เพื่อแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ทำได้กับชาติต่างๆ (Hitohirobumiden1,1944 :591-620)



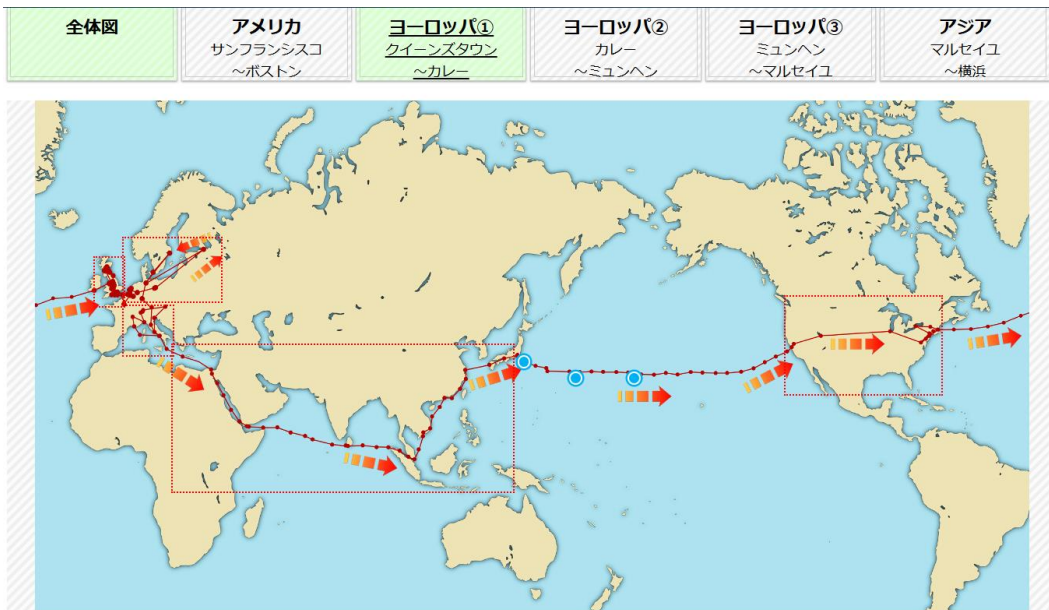
使節団の主要メンバー。左から木戸孝允、山口尚芳、岩倉具視、伊藤博文、大久保利通
Wikimedia Commons (PD)

ภาพกลุ่มคณะทูตอิวาคุระ : <https://hugkum.sho.jp/554609>



シカゴ滞在中の女子留学生 5 名。左から、瓜生繁子、上田悌子、吉益亮子、津田梅子（当時 6 歳）、
山川捨松（1872 年 2 月） -Wikimedia Commons (PD)

ภาพเด็กสาวชาวญี่ปุ่นที่เดินทางศึกษาวิชาการตะวันตก : <https://hugkum.sho.jp/554609>



แผนที่การเดินทางของกลุ่ม (Iwakura Mission) : <https://www.jacar.go.jp/iwakura/map/index.html>

ช่วงที่ 2 ประเทศพัฒนาทัดเทียมตะวันตก

หลังจากการเดินทางกลับมาจากคณะทูตอิwakura ในปี 1873 ญี่ปุ่นค่อยๆสร้างประเทศญี่ปุ่นให้ทันสมัยเทียบเท่าตะวันตกได้สำเร็จ โดยคนกลุ่มนี้ได้ทำงานร่วมกับชาวต่างชาติที่เข้ามาสอนวิชาการตะวันตกให้กับญี่ปุ่น ทำให้สร้างสิ่งต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่าประเทศญี่ปุ่นมีการพัฒนาประเทศได้ทัดเทียมตะวันตกแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแบบตะวันตกที่มีต้นแบบมาจากเยอรมัน (ซึ่งเป็นฉบับแรกในเอเชีย) ที่อาคารโระคุเมคังที่สามารถฉายภาพความทันสมัยของญี่ปุ่นเพราะการประกาศที่นี้ไม่ใช่เป็นเพียงการสื่อสารต่อนานาชาติว่าญี่ปุ่นมีรัฐธรรมนูญที่ทันสมัยแต่เป็นการประกาศไปด้วยว่าประเทศญี่ปุ่นไม่ใช่ประเทศที่ล้าหลังอีกต่อไปเพราะตัวอาคารมีการสร้างด้วยอิฐตามแบบตะวันตก นอกจากนี้ยังมีการสร้างกองทัพแสนยานุภาพสูงเหมือนฝรั่งเศส สร้างรถไฟความเร็วสูงที่เดินทางไปได้ครอบคลุมทั้งประเทศ ไปรษณีย์ โรงงานเหล็ก โรงงานทอผ้า เหมืองแร่ และที่สำคัญในยุคนี้ได้มีการถือกำเนิดมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนต่างๆ ที่เสริมสร้างประชากรที่มีคุณภาพ

สมัยไทโช(1912-1926) ยุคสมัยที่รับและนำมรดกจากการพัฒนาในช่วงยุคเมจิไปต่อยอดและสร้างมูลค่าให้กับประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทหารที่สามารถสร้างกองกำลังที่แข็งแกร่งจนรบชนะในสงครามญี่ปุ่น-รัสเซียและยังคงความเป็นจักรวรรดิญี่ปุ่นในเกาหลีและไต้หวัน ในด้านเศรษฐกิจได้มีการผลิตยุทโธปกรณ์ในสงครามให้กับฝ่ายพันธมิตรที่ทำการสู้รบกันในสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่ยุโรปสร้างรายได้มหาศาล ในด้านสังคมเริ่มเกิดสังคมเมืองขึ้นในยุคนี้ ผู้คนทั้งชนบทเข้ามาหางานทำในเมืองหลวง เช่น โรงงานอุตสาหกรรม โรงแรม เป็นต้น มีการเข้ามาแนวความคิดมาจากประเทศตะวันตกในเรื่องประชาธิปไตย ทำให้เกิดการเดินขบวนเรียกร้องสิทธิของประชาชนที่เรียกว่า 大正デモクラシー (Taisho democracy) ในช่วงหลังสงครามญี่ปุ่น-รัสเซียจนถึงช่วงต้นสมัยโชวะ (1904 -1930) เกิดกระแสสร้างประชาธิปไตย เรียกร้องให้มีการเลือกตั้งแบบ

พรรคการเมือง มีการตั้งสหภาพแรงงานขึ้น เกิดการรวมตัวของผู้หญิงเพื่อยกสถานะของตนให้เท่าเทียมกับผู้ชาย ในชนบทก็เกิดการรวมตัวของชาวนาเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในราคาที่ดิน และแนวคิดมาร์คซิสต์แพร่หลายในหมู่นักเรียนนักศึกษาทำให้เกิดปัญญาชนขึ้นมากมาย



Photo by yoshizuka

(Taisho democracy : <https://note.com/mizunomasahiko/n/ne44a7a2bd1c4>)

สมัยโชวะ(1927-1961) ถือว่าเป็นยุคที่ตกต่ำที่สุดและเฟื่องฟูที่สุดในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ในปี 1929 เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก และในประเทศญี่ปุ่นเองก็เกิดขบวนการเรียกร้องของผู้ใช้แรงงานและผู้เช่าที่นาความรุนแรงมากขึ้น ส่วนที่จีนและเกาหลีก็เกิดกระแสการต่อต้านญี่ปุ่นมากขึ้นด้วย ญี่ปุ่นก็ยกกองทัพไปปราบปรามและทำสงครามเพื่อขยายอาณานิคมไปยังแมนจูเรียปี 1931 ได้สำเร็จ ทำให้ญี่ปุ่นยิ่งฮึกเหิมพาตัวเองไปร่วมกับฝ่ายไตรภาคีอีกชะในปีค.ศ. 1940 และเข้าร่วมกับฝ่ายเยอรมันและอิตาลีสู้รบกับฝ่ายพันธมิตรอังกฤษและฝรั่งเศส หวังเพื่อขยายอาณานิคมและขยายอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อความเป็นใหญ่ในเอเชีย ญี่ปุ่นยังยกทัพบุกไปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อยึดทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำมันยางพารา จนในปี ค.ศ. 1941 ญี่ปุ่นปล่อยระเบิดลงเพิร์ลฮาร์เบอร์ในฮาวายและทำสงครามในแถบแหลมมลายูและฟิลิปปินส์ในเดือนธันวาคมถือเป็นการเปิดศึกกับอเมริกา จนในปี 1945 อเมริกาปล่อยระเบิดปรมาณูลงฮิโรชิมาและนางาซากิในวันที่ 6 และ 9 สิงหาคม ตามลำดับ นอกจากนี้ในวันที่ 8 สิงหาคม สหภาพโซเวียตยังประกาศสงครามกับญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นยอมรับ ข้อตกลง “ประกาศพอร์ตสตัน” ซึ่งนำไปสู่การยอมแพ้สงครามอย่างไม่มีเงื่อนไข ในวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1945 ทำให้ญี่ปุ่นต้องลงนามในหนังสือยอมแพ้สงครามในวันที่ 2 กันยายนปีเดียวกัน ญี่ปุ่นภายใต้การคุ้มครองของอเมริกานั้นถึงแม้จะมีความไม่ยอมรับแต่ในขณะเดียวเมื่อคิดถึงผลประโยชน์ที่ได้ก็ถือว่าคุ้ม ตลอดระยะที่อเมริกาเข้ามาช่วยฟื้นฟูประเทศญี่ปุ่นนั้น ทางด้านการปกครองอเมริกาได้จัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้กับญี่ปุ่นโดยเน้นความเป็นประชาธิปไตยให้มากขึ้น และถอดเรื่องของกองกำลังทหารเพื่อการสงครามและสู้รบตามคำสั่งขององค์พระจักรพรรดิออก(รัฐธรรมนูญในสมัยเมจิระบุไว้ว่า จักรพรรดิคือ ผู้นำจอมทัพ) โดย

อเมริกาได้จำกัดและห้ามในการจัดตั้งกองทัพเพื่อสงคราม ให้ญี่ปุ่นคงได้เพียงกองกำลังป้องกันตัวเอง ทำให้ญี่ปุ่นไม่ต้องเสียเงินในการทำสงครามและดูแลกองทัพ และสามารถนำเงินตรงส่วนนั้นไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ และเมื่อญี่ปุ่นผลิตสินค้าตัวใดออกมาอเมริกาก็ต้องเป็นตลาดให้กับญี่ปุ่น หรืออเมริกาอาจจะให้ญี่ปุ่นผลิตก็ได้ เลยทำให้ในช่วงนั้นอเมริกาขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นอยู่หลายครั้ง ส่วนในด้านสังคมคนญี่ปุ่นไม่ได้ตื่นตัวอะไรมากในช่วงแรกเพราะยังซื้อคอกอยู่กับการพ่ายแพ้สงครามและการลดทอนบทบาทของจักรพรรดิที่คนญี่ปุ่นนับถือเสมือนเทพถูกลดสถานะเฉกเช่นคนธรรมดา แต่สิ่งที่เพิ่มเติมก็คือ การทำงานหนักของเหล่าแรงงานและพนักงานกินเงินเดือนที่รัฐบาลพยายามกระตุ้นให้ออกมาทำงานเพื่อสร้างชาติของตนเองให้กลับมายิ่งใหญ่ แล้วผู้หญิงก็เหมือนกันก็มีการสนับสนุนให้ออกมาทำออฟฟิศด้วยเหมือนกัน และจากการทำงานหนักของทุกคนก็สามารถทำให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นก็ผงาดขึ้นผู้นำทางเศรษฐกิจอันดับ 2 ของโลกรองจากอเมริกา(ยูพา คลังสุวรรณ,สุทิน สายสงวน 2546)

2) ความรู้ตะวันตกกับอาชีพที่หลากหลายของผู้หญิงญี่ปุ่น

ยุคเอโดะถึงแม้จะปิดประเทศตามนโยบายของโชกุนโทกุกะว่า แต่ก็เชื่อว่าปิดทั้งหมดมีการเปิดให้มีการค้ากับจากจีนและฮอลันดา จากการเปิดการค้ากับทั้ง 2 ประเทศทำให้ญี่ปุ่นได้รับวิทยาการจากโลกตะวันตกออกจากจีน โดยมีการเปิดโรงเรียน 儒学(Jugaku) โรงเรียนที่ว่าด้วยการสอนศาสนาขงจื้อและการปกครองซึ่งจะสอนให้กับเหล่าไดเมียว ส่วนวิทยาการโลกตะวันตกได้รับจากฮอลันดา ซึ่งมีการเปิดโรงเรียน 蘭学(Rangaku) จะสอนภาษาดัตช์ วิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ คนที่เรียนก็จะเป็นเหล่าไดเมียวด้วยเช่นกัน การศึกษาทั้งสองทำให้เกิดการเรียนภาษาและการแปลหนังสือขึ้นมาอย่างเป็นทางในประเทศญี่ปุ่น แต่ผู้รู้หนังสือยังอยู่ในวงจำกัดที่เหล่าไดเมียวเป็นส่วนใหญ่ และตอนช่วงปลายยุคหลังจากการเข้ามาของเรือดำ(อเมริกา)ก็เริ่มมีการส่งคนไปศึกษาในต่างประเทศแล้ว ไม่ว่าจะเป็นคนของรัฐบาลโชกุน หรือตัวแทนจากแคว้นต่างๆที่แคว้นส่งไปหรือจะมีบางคนที่หนีขึ้นเรือของชาวตะวันตกในปี 1860-1865 จำนวน 155 คน

ยุคเมจิ เป็นยุคที่ญี่ปุ่นได้รับเอาวิทยาการเข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนมาก เพียงเพราะต้องการผลักดันตัวเองให้หลุดพ้นจากการไล่ล่าอนานิคมของตะวันตกจำเป็นที่จะต้องมีความรู้แบบตะวันตกเพื่อสร้างญี่ปุ่นให้เป็นแบบตะวันตก ได้จัดตั้งคณะชุดอิวาระเพื่อเดินทางไปศึกษาวิชาการในอเมริกา ยุโรป และเอเชียในปี 1871-1873 แล้วนั้นยังมีการเชิญผู้เชี่ยวชาญ วิศวกร อาจารย์ ช่างเทคนิค นักการเงิน และอื่นๆชาวต่างชาติกว่า 3,000 คน เข้ามาสอนงานให้กับคนญี่ปุ่นทั้งในส่วนของรัฐบาลและเอกชน ด้วยความที่มีทั้งคนญี่ปุ่นที่ไปศึกษาในต่างประเทศและชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในญี่ปุ่นทำให้มีการแปลหนังสือเป็นจำนวนมาก และเริ่มมีการปฏิรูปการศึกษา สร้างมหาวิทยาลัย วิทยาลัย และโรงเรียนเริ่มเพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆในยุคต่อมา

ในปี 1872 รัฐบาลเมจิได้ปฏิรูปการศึกษาโดยประกาศกระทรวงการศึกษาว่าด้วยการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้เด็กชายและหญิงที่มีอายุ 6 ปีขึ้นไปต้องเข้ารับการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนเป็นเวลา 8 ปี โดยในเมืองใหญ่เช่น โตเกียว ให้สร้างโรงเรียนขึ้นมา ส่วนในต่างจังหวัดให้สร้างขึ้นใหม่หรือให้พัฒนาสถานศึกษาที่เกิดขึ้นในสมัยเอโดะมาเป็นโรงเรียนเช่น 寺子屋 (Terakoya) โรงเรียนสำหรับชาวบ้านทั่วไปเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดหรืออำเภอ และให้พัฒนา 学塾(Gakjuku) สำนักศึกษาที่สร้างด้วยนักวิชาการเป็นโรงเรียนเอกชน และให้พัฒนา 郷学校(Gougakou) โรงเรียนชานาเป็นโรงเรียนประจำท้องถิ่นต่างๆ (Hitohirobumiden2,1944:154-155) ในปีเดียวกันนี้รัฐบาลยังโรงเรียนสตรีขึ้น 2 แห่ง คือ โรงเรียนสตรีโตเกียว(Tokyojogakou) ที่

จังหวัดโตเกียว และโรงเรียนเนียวโคบะ(Nyokoubu) ที่จังหวัดเกียวโต เพื่อสอนภาษาอังกฤษและงานหัตถกรรมให้กับบุตรสาวขุนนาง

ต่อมาในปี 1890 รัฐบาลได้สร้างโรงเรียนสตรีมัธยมปลายสตรีโตเกียว(ปัจจุบันคือ Ochanomizu University) ปี 1908 ได้สร้างโรงเรียนมัธยมปลายสตรีจังหวัดนารา(ปัจจุบันคือ Nara Women's University) ส่วนปี 1900 ได้มีการสร้างโรงเรียนเอกชน Tokyo Women's Medical School โดยโยชิโอะกะ ยะโยอิ (ปัจจุบันคือ Tokyo Women's Medical University) โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษสตรีของสึตะ อุเมะโกะ (ปัจจุบันคือ Tsuda University) และในสมัยไทโช ปี 1913 คณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยแห่งชาติโตเกียวได้เปิดรับผู้หญิงเข้าศึกษาโดยมีการยกเว้นในกรณีของข้อกำหนดวุฒิการศึกษามัธยมปลายของผู้สมัคร และผู้มิใช่อาชีพครูมัธยมศึกษาก็สามารถสมัครเข้าศึกษาได้ ทำให้ผู้หญิงจำนวนเดินกันเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัย ต่อปี 1918 เทสึยะ ยาสุอิ ได้สร้าง Tokyo Woman's Christian University ถือว่าเป็นการเพิ่มจำนวนผู้หญิงที่มีความรู้มากยิ่งขึ้น ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการปฏิรูปการศึกษาให้ผู้หญิงสามารถเข้าเรียนได้ทุกสถานศึกษา นอกจากนั้นเข้าไปทำการศึกษาวิจัยในสถาบันวิจัย เช่น กระทรวงเกษตร สถาบันวิจัยป่าไม้ สถาบันวิจัยประมง และวิทยาลัยการแพทย์สตรีแห่งชาติ วิทยาลัยเกษตรกรรม และวิทยาลัยวิทยาศาสตร์ที่เคยเป็นสถานที่สำหรับการศึกษาของสตรี ได้เปลี่ยนชื่อเป็นมหาวิทยาลัยโทโฮและกลายเป็นมหาวิทยาลัยทั่วไปที่ใคร่ก็เข้าศึกษาได้

การพัฒนาการศึกษาสำหรับผู้หญิงของญี่ปุ่นมีปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) การปฏิรูปการศึกษาภาคบังคับในปี 1872 ที่ทำให้เด็กผู้หญิงมีสิทธิที่สามารถเข้าเรียนได้เหมือนเด็กผู้ชาย และพยายามไต่ระดับไปเรื่อยๆจนสามารถเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัย 2) เด็กสาวที่เดินทางไปศึกษาวิทยาการตะวันตก เมื่อพวกเขาเหล่านั้นกลับมาก็เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาการศึกษาในผู้หญิงของญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ เป็นนักการศึกษา หรือแม้จัดตั้งโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยสตรี เช่น สึตะ อุเมะโกะ เด็กผู้หญิงวัย 7 ขวบที่เดินทางไปพร้อมกับคณะซุตอิวาคูระไปอเมริกา หลังจากกลับมาจากอเมริกาได้ทำงานเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษให้กับเหล่าภรรยา ลูกหลานขุนนาง และนักเรียนทั่วไป และท้ายสุดก็ได้ก่อตั้ง Tsuda University

อาชีพที่หลากหลายของผู้หญิงญี่ปุ่น

หลังจากปฏิรูปการศึกษารัฐบาลเมจิในปี 1872 ทำให้ผู้หญิงมีสิทธิในการได้เข้าเรียนได้เหมือนผู้ชาย ทำให้เกิดอาชีพที่หลากหลายมากขึ้นในกลุ่มผู้หญิง จากแต่ก่อนเคยเป็นแม่บ้านเต็ม แม่บ้านตามปราสาทขุนนาง เกอิชา ในสมัยเอโดะ เมื่อเข้าสู่สมัยเมจิการได้เรียนภาษาอังกฤษหรือวิชาการตะวันตก อาชีพของผู้หญิงก็เปลี่ยนไป เห็นได้จากรายชื่อของผู้หญิงดังต่อไปนี้ เช่น 広岡浅古(Hirooka Asako) นักธุรกิจหญิงที่ดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ ธนาคารและบริษัทประกันชีวิต อาจารย์ประจำ ข้าราชการของรัฐ หมอ พยาบาล นักแปล 津田梅子(Tsuda Umeko) อาจารย์และผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยสึตะ 吉岡彌生(Yoshioka Yayoi) แพทย์และผู้ก่อตั้งโรงเรียนแพทย์สำหรับสตรี 東京女医学校(Tokyojoigakou) 保井コノ(Yasui Kono) นักวิจัยพืช อาจารย์มหาวิทยาลัยโตเกียวและมหาวิทยาลัยสตรีโอะซะวะโนะมิซึ 与謝野晶子(Yosano Akiko) นักเขียน นักประพันธ์ 三浦環(Miura Tamaki) นักร้องโอเปรา ラグーザ玉(Raguza Tama) จิตรกร เป็นต้น (เบญจรงค์ ใจใส แดร์ อาร์สลานีอง.2561:16-39)

3) ความหลากหลายของอาชีพที่สะท้อนจากอะซะโตะ

อะซะโตะ ละครญี่ปุ่นภาคเช้านำเสนอภาพสะท้อนการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมญี่ปุ่นโดยมีผู้หญิงเป็นตัวเอกดำเนินเรื่อง ซึ่งเนื้อหาสะท้อนภาพชีวิตจริงของผู้หญิงในช่วงยุคสมัยการเปลี่ยนแปลงของโลก ตะวันตกซึ่งตรงกับช่วงปลายสมัยรัฐบาลทหารอะโตะ (1858-1868) สมัยเมจิ (1868-1912) สมัยไทโช (1912-1926) สมัยโชวะ (1927-1961) ที่ประเทศเกิดความโกลาหลจากแรงกดดันจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการถูกบีบบังคับให้เปิดประเทศในช่วงปลายสมัยรัฐบาลทหารอะโตะ หรือว่าเป็นช่วงเวลาที่ต้องเร่งพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทันเทียมตะวันตกเพื่อหลุดพ้นจากไล่ล่าอนานิคมของประเทศตะวันตกในช่วงต้นสมัยเมจิหรือในยามที่บ้านเมืองสงบบริษัทพัฒนากองทัพเพื่อสร้างความยิ่งใหญ่แต่ในภาคของประชาชนมีการเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยหรือสิทธิของผู้หญิงตามกระแสตะวันตกในสมัยไทโช หรือยุคอันหดหู่จากการแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ของญี่ปุ่น ซึ่งสภาวะการณดังกล่าวสำหรับเหล่าผู้หญิงถือว่าเจอกรรมในชีวิตครั้งยิ่งใหญ่ แต่จากสถานการณ์ดังกล่าวก็ก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านเรื่องบทบาทของผู้หญิงที่ผันแปรไปตามกระแสของโลก ณ ตอนนั้น ซึ่งตัวแปรที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือ ภัยคุกคามจากตะวันตกที่ทำให้ประเทศญี่ปุ่นต้องปรับเปลี่ยนและพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมตะวันตก ซึ่งจากแนวความคิดดังกล่าวนำมาซึ่งการปฏิการศึกษา ทำให้ผู้หญิงญี่ปุ่นมีโอกาสได้เรียนรู้อะชีพการตะวันตกจนนำไปสู่การประกอบอาชีพที่หลากหลายซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้หญิงที่เปลี่ยนไป ซึ่งในอะซะโตะได้มีการฉายภาพเหล่านี้ให้เห็นอย่างชัดเจน

ก่อนอื่นเพื่อนำเข้าสู่บริบททางสังคมในช่วงเวลาดังกล่าว ขอนำเสนอละครญี่ปุ่นภาคเช้าเรื่อง 「あさか来た」 (Asa ga kita) ละครที่ดัดแปลงมาจากเรื่องราวของอาซาโกะ ฮิโรโอะกะ ผู้ประกอบการหญิงผู้บุกเบิกบริษัทประกัน ซึ่งเป็นละครญี่ปุ่นภาคเช้าเรื่องแรกๆ ที่ผู้เขียนไปชมและสังเกตเห็นการเปลี่ยนของบทบาทของผู้หญิงที่อยู่ในยุคของการเปลี่ยนของญี่ปุ่นตั้งปลายสมัยเอโดะ เมจิ และไทโช ที่แต่ละยุคสมัยเธอได้ดำเนินชีวิตไปด้วยการอุทิศตนให้กับครอบครัวและประเทศชาติในการดำเนินธุรกิจเฉกเช่นผู้ชาย ซึ่งเป็นไปได้ยากมากที่เราจะเห็นผู้หญิงในสังคมญี่ปุ่นจะได้รับการยอมรับจากผู้ชาย ซึ่งตัวละครเอกคือ อาสะ อิมามิ เกิดมาในครอบครัวพ่อค้ากิจการแลกเปลี่ยนผู้มั่งคั่งในเกียวโตในช่วงปลายสมัยเอโดะที่ประเทศวุ่นวายกับการเปลี่ยนแปลงที่มาจากภัยของไล่ล่าอนานิคมตะวันตก เธอถูกกำหนดให้แต่งงานกับคาโนยะ ชินจิโรลูกชายตระกูลพ่อค้าแลกเปลี่ยนในโอซาก้าผู้ที่แข่งไม่สนใจในเรื่องธุรกิจของครอบครัวเพราะตนเองเป็นลูกคนรอง แต่ก็แอบเรียนรู้ธุรกิจจากคนงานในบ้านและแอบสานสัมพันธ์กับเหล่าไต่เมียวในช่วงเวลานั้น อาสะที่สายเลือดของพ่อค้าเต็มตัวทำให้เธอสนใจในการทำธุรกิจ หลังจากที่เธอแต่งงานเธอก็แอบเรียนรู้งานที่ร้านแลกเปลี่ยนของบ้านสามีทำให้เป็นที่ไม่พอใจของแม่สามีที่มองว่าผู้หญิงควรมีหน้าที่ปรนนิบัติสามี ดูแลบ้าน เลี้ยงลูก แต่ด้วยการสนับสนุนของชินจิโร่ผู้เป็นสามีทำให้อาสะได้เรียนรู้ธุรกิจจากพ่อตาของเธอและโกโตะ โทโมตสึ (คณบดีฟุจิโอะกะ) ซึ่งถูกขนานนามว่าเป็นบิดาแห่งเศรษฐกิจของโอซาก้า ณ เวลานั้น การทำธุรกิจของอาสะได้เริ่มขึ้นหลังจากเหล่าพ่อค้าแลกเปลี่ยนต้องประสบกับสภาวะฝืดเคืองมาจากสาเหตุที่เหล่าไต่เมียวไม่มีนำเงินที่กู้ยืมมาคืน และในขณะนั้นอาสะได้ยินเรื่องราวของถ่านหินในแถบคิวชูที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมในช่วงเวลานั้น เธอก็เริ่มสนใจในธุรกิจเหมืองถ่านหินและทำการขอความรู้และติดต่อกับคนของรัฐบาลเพื่อให้ได้สิทธิในการทำเหมืองแร่ในแถบคิวชู ด้วยความที่เธอไม่ได้เป็นคนเริ่มทำเหมืองแร่มาตั้งแต่แรก แต่เป็นการซื้อต่อจากคนอื่นทำให้เหล่าคนงานผู้ชายไม่ยอมรับในตัวเธอ เธอจึงใช้กีฬาซูโมที่เธอรักสร้างการยอมรับจากพวกคนงานด้วยการแข่งซูโมกับหัวหน้า

คนงานและเธอก็ชนะทำให้เหล่าคนงานเห็นในความกล้าหาญ ความฉลาดของอาสะและยอมรับตัวเธอในฐานะ นายจ้าง และรวมกันบุกเบิกเหมืองแร่ของญี่ปุ่น นอกจากนี้ ด้วยจิตวิญญานแห่งการแข่งขัน เธอได้เริ่มต้นธุรกิจ ธนาคารที่ต่อยอดจากร้านแลกเงินที่เป็นธุรกิจของทั้งบ้านเธอและครอบครัวสามีและนอกจากนี้ยังเริ่มธุรกิจ ประกันชีวิตอีกด้วย และสิ่งที่อาสะได้ทำแล้วถือว่าเป็นคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศญี่ปุ่นคือ การสร้าง มหาวิทยาลัยสตรีแห่งแรกของญี่ปุ่น ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในการพัฒนาการศึกษาใน สตรีของญี่ปุ่น ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศและจุดเริ่มของการยกระดับสถานะและบทบาทของสตรี ญี่ปุ่นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา



Asa ga kita : https://www.nhk.or.jp/archives/bangumi/special/asadora/drama/d_093.html

อะซะโตะระมีมีการนำเสนอเนื้อหาของซีรีส์ที่ทำให้ภาพการประกอบอาชีพของผู้หญิงญี่ปุ่นในมุมต่างๆ เช่น

ละครญี่ปุ่นภาคเช้าลำดับที่ 12 「藍より青く」 (Aiyoriaoku) เรื่องราวของเจ้าของร้านอาหารจีน มากิ ทามิยะแต่งงานในช่วงสงครามแปซิฟิกและสูญเสียสามีไปตอนอายุ 18 ปี เธอยังคงมีชีวิตอยู่หลัง สงคราม โดยเก็บลูกชายของเธอไว้เป็นของที่ระลึกของสามีและเธอได้ย้ายจากอามาคุสะ คามาโมโตะไปโตเกียว ได้พบกับผู้หญิงคนอื่นๆ ที่สูญเสียสามีไปในสงครามและเริ่มต้นการเดินทางเพื่อธุรกิจ แม้จะเผชิญกับช่วงเวลาที่ยากลำบาก มากิก็ยังคงมองโลกในแง่ดีและเข้มแข็ง และในที่สุดก็เปิดร้านอาหารจีนที่ประสบความสำเร็จได้



Aiyoriaoku. https://www.nhk.or.jp/archives/bangumi/special/asadora/drama/d_012.html

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีที่ 19 ฉบับที่ 2 มกราคม-มิถุนายน 2567 ISSN: 3027-8902 (Online)

ละครญี่ปุ่นภาคเช้าลำดับที่ 14 「鳩子の海」 (Hatoko no Umi) เรื่องราวพนักงานโรงแรมบนเรือฮาโตโกะเป็นเด็กกำพร้าจากสงคราม สูญเสียความทรงจำเนื่องจากเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมา และเดินทางไปที่นางาซิมะ และเจ้าของโรงแรมบนเรือรับเธอมาเลี้ยงดู และเธอก็ได้พบกับคนช่วยชีวิตคือ เท็นเป็ยยาเบะ ซึ่งช่วยชีวิตเธอจากการถูกเครื่องบินทหารสหรัฐฯ ทรุดยิง การพบกันครั้งนี้ทำให้ชีวิตของเธอก็เริ่มเปลี่ยนไปกับการใช้ชีวิตของฮาโตโกะที่ร่าเริงแม้จะเจอกับความยากลำบากต่างๆ



Hatoko no Umi. https://www.nhk.or.jp/archives/bangumi/special/asadora/drama/d_014.html

ละครญี่ปุ่นภาคเช้าลำดับที่ 17 「雲のじゅうたん」 (Kumo no Juutan) เรื่องราวของนักบินหญิงมาโกโตะ โอนิเมะ หลังจากสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนมัธยมปลายในอาคิตะในยุคไทโช เธอถูกถามจากพ่อของเธอว่า เธออยากทำอะไรหลังจากมาโตเกียว และเธอตอบว่า “ฉัน อยากบินบนเครื่องบิน” มาโกโตะเข้าเรียนในโรงเรียนการบินแม้ว่าพ่อของเธอจะต่อต้านอย่างรุนแรงก็ตาม แต่มาโกโตะก็ต้องผ่านการฝึกฝนอย่างเข้มงวดและในที่สุดก็สอบผ่านของนักบินได้ ซีรีส์เรื่องนี้สื่อให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่แห่งความฝันของมนุษย์พร้อมทั้งถ่ายทอดชีวิตของนักบินหญิงผู้บรรลุความฝันในการบินบนท้องฟ้าราวกับนก



Kumo no Juutan. https://www.nhk.or.jp/archives/bangumi/special/asadora/drama/d_017.html

ละครญี่ปุ่นภาคเช้าลำดับที่ 23 「マ姉ちゃん」 (Ma Nee-chan) เรื่องราวของนักวาดมังงะครอบครัวอิโนะของมาริโกะ มาชิโกะ และโยโกะ ซึ่งเกิดและเติบโตในฟูกุโอกะ พี่สาวทั้งสามคนที่สูญเสียพ่อ

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีที่ 19 ฉบับที่ 2 มกราคม-มิถุนายน 2567 ISSN: 3027-8902 (Online)

ไปเพราะอาการป่วย และย้ายไปโตเกี่ยวกับแม่ในปี 1934 และมาชิโกะได้กลายเป็นลูกศิษย์ของซุโฮ ทากาวะ นักวาดมังงะ และต่อมาเธอกลายเป็นนักวาดมังงะในที่สุด มาริโกะก็เริ่มก่อตั้งบริษัทสำนักพิมพ์สำหรับผลิตผลงานของมาชิโกะโดยเฉพาะ และเผยแพร่ผลงานชิ้นเอกของมาชิโกะคือ ‘‘ซาช่าเอะซัง’’ สู่นายตาชาวโลก



Ma Nee-chan. https://www.nhk.or.jp/archives/bangumi/special/asadora/drama/d_023.html

ละครญี่ปุ่นภาคเช้าลำดับที่ 25 「なっちゃんの写真館」 (Nat-chan no Shashin Kan) เรื่องราวของเจ้าของธุรกิจสตูดิโอถ่ายภาพของนัตสึโกะ โซโจ หรือ ‘‘นัคจัง’’ เป็นลูกสาวคนเดียวของสตูดิโอถ่ายภาพที่เก่าแก่ในโทคุชิมะในช่วงสมัยเรียน Natsuko หมกมุ่นอยู่กับกีฬาเทนนิส แต่ในที่สุดก็ค้นพบว่าชอบการถ่ายภาพและย้ายไปโตเกียว แม้ว่าพ่อของเธอจะต่อต้านอย่างก็ตาม เธอลงทะเบียนเรียนในโรงเรียนถ่ายภาพด้วยความตั้งใจที่จะเป็นช่างภาพ และตัดสินใจที่จะดูแลธุรกิจสตูดิโอถ่ายภาพของครอบครัว ซีรีส์เรื่องการต่อสู้ดิ้นรนของผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จในการสร้างสมดุลระหว่างงานและครอบครัวในช่วงหลังสงคราม



Nat-chan no Shashin Kan.

https://www.nhk.or.jp/archives/bangumi/special/asadora/drama/d_025.html

ละครญี่ปุ่นภาคเช้าลำดับที่ 39 เรื่อง 「はっさい先生」 (Hatsai Sensei) เรื่องราวของอาจารย์ผู้หญิงที่ได้เข้าไปสอนในโรงเรียนมัธยมชายล้วน มิโดริ วากามูระ มายูมิ เกิดและเติบโตในครอบครัวของ

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีที่ 19 ฉบับที่ 2 มกราคม-มิถุนายน 2567 ISSN: 3027-8902 (Online)

ช่างไม้ มุเนะเรียว ในเมืองอาซากุสะ โตเกียว ในช่วงต้นยุคโชวะ เธอได้รับมอบหมายให้เข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมต้นภายใต้ระบบเก่าในโอซาก้า ที่โรงเรียนชายล้วน มิโตรีต้องเผชิญกับความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรม รวมถึงความเหนือกว่าของผู้ชายที่ยังรำลึก แต่มิโตรีเอาชนะความยากลำบากเหล่านี้ได้อย่างเข้มแข็งและเข้มแข็ง เรื่องราวของมิโตรี “บอตจัง” เวอร์ชันผู้หญิงที่เร่งรีบเพื่อค้นหาการศึกษาในอุดมคติ ในขณะที่เดียวกันก็สร้างครอบครัวที่มีความสุขกับคาเมะคิจิ สามีที่สติสอย่างไม่น่าเชื่อของเธอ



Hatsai Sensei. https://www.nhk.or.jp/archives/bangumi/special/asadora/drama/d_039.html

ละครญี่ปุ่นภาคเช้าลำดับที่ 52 เรื่อง 「春よ、来い」 (Haruyo, Kuei) เรื่องราวของอาชีพนักเขียน ฮารุกิ ทาคาคูระ ซึ่งเข้าเรียนมัธยมปลายในโอซาก้าและย้ายไปโตเกียวโดยไม่ฟังคำคัดค้านของแม่ ในช่วงหลังสงครามฮารุกิเข้าเรียนที่คณะอักษรศาสตร์และสาขาวิชาเอกศิลปะของมหาวิทยาลัย เธอได้ค้นพบเส้นทางที่เธอต้องการและเริ่มต้นอาชีพนักเขียนบทในสังคมที่มีผู้ชายเป็นใหญ่ และเอาชนะความยากลำบากต่างๆ รวมถึงความโชคร้ายในครอบครัวและความเจ็บป่วยของสามีของเธอ งานเขียนของเธอจะเน้น “อิสรภาพของผู้หญิง” เรื่องราวของ “ชีวิตของผู้หญิง” ที่อาศัยอยู่ในยุคโชวะ ท่ามกลางสงครามอันมากมาย การฟื้นฟูและความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นอาชีพสะท้อนให้เห็นถึงการยกระดับทางการศึกษาของผู้หญิงและยังมีกลิ่นไอของความสิทธิเสรีภาพของผู้หญิงในยุคโชวะซึ่งตัวเองประกอบอาชีพนักเขียนที่ถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของผู้หญิงและอิสระเสรีของผู้หญิงในช่วงเวลานั้น



Haru, Kuei. https://www.nhk.or.jp/archives/bangumi/special/asadora/drama/d_052.html

ละครญี่ปุ่นภาคเช้าลำดับที่ 68 「梅ちゃん先生」 (Umechan Sensei) เรื่องราวของหมอ อุเมะ แทหญิงสาวผู้ที่ไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากครอบครัวในด้านของความสามารถแต่หลังจากที่เธอได้ช่วยเหลือเด็กจากเหตุเพลิงไหม้แต่ไม่สามารถช่วยเหลือเด็กในการรักษาได้และเมื่อเธอได้เห็นภาพของพ่อที่กำลังช่วยเด็กคนนั้นก็เลยตัดสินใจที่เรียนโดยที่ไม่ได้การสนับสนุนจากคนในครอบครัวเลยยกเว้นแม่ หลังจากจบการศึกษาเธอเลือกไปหมอชนบทในช่วงที่เศรษฐกิจเติบโตหลังสงคราม



Umechan Sensei. https://www.nhk.or.jp/archives/bangumi/special/asadora/drama/d_086.html

ละครญี่ปุ่นภาคเช้าลำดับที่ 90 เรื่อง 「花子とアン」 (Hana to An) เรื่องราวของนักแปล ฮานาโกะ นักแปลหญิงผู้แปลนวนิยายเรื่อง Anne of Green Gables เป็นภาษาญี่ปุ่น เกิดมาในครอบครัวที่ยากจนในยามานาชิ เรียนภาษาอังกฤษที่โรงเรียนสตรีแห่งหนึ่งในโตเกียว และต่อมาได้เป็นนักแปล ฮานาโกะส่งความฝันและความหวังให้กับเด็กๆ เพื่อเอาชนะแผ่นดินไหวและสงคราม คนที่สนับสนุนเธอคือ Renko Hayama และสามีของเธอ Eiji Muraoka นวนิยายเรื่อง Anne of Green Gables ซึ่งถูกตีพิมพ์หลังสงครามกล่าวได้ว่าเป็นข้อพิสูจน์ถึงชีวิตของฮานาโกะ ซึ่งคือช่วงชั้นๆ ลงๆ ของชีวิตของฮานาโกะ ซึ่งครอบคลุมช่วงสมัยเมจิ ไทโช และโชวะ และดำเนินชีวิตต่อไปโดยเชื่อในพลังแห่งความฝัน เช่นเดียวกับแอนน์



Hana to An. https://www.nhk.or.jp/archives/bangumi/special/asadora/drama/d_090.html

ละครญี่ปุ่นภาคเช้าลำดับที่ 74 เรื่อง 「純情きらり」 (Junjokirari) เรื่องราวของนักเปียโน ซาคุระโกะ อะริโมริ รักเปียโนมาตั้งแต่เด็ก และได้รับการเลี้ยงดูจากพี่สาวสองคน แม้จะมีการต่อต้านจากคนรอบข้าง แต่เธอก็ย้ายจากโอคาซากิ ไวจิ ไปโตเกียว และตั้งเป้าที่จะเป็นนักเปียโนร่วมกับจิตรกรโทโกะ สุกิ ซึ่งคนหนุ่มสาวที่รักงานศิลปะต้องเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆ มากมาย



Junjokirari. https://www.nhk.or.jp/archives/bangumi/special/asadora/drama/d_074.html

จากอาชีพของผู้หญิงที่กล่าวไปนั้นเป็นอาชีพที่ในอดีตถือว่าเป็นไปได้ยากในสังคมญี่ปุ่นยุคเก่าแต่หลังจากยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง(เมจิ ไทโช โชวะ)ที่ต้องนำพาประเทศเข้าสู่ความทันสมัยทัดเทียมตะวันตก ทำให้รัฐบาลจะต้องนำเข้าวิทยาการและความรู้ตะวันตกเข้าสู่ประเทศแล้วถ่ายทอดให้กับประชาชนอยู่ทั่วถึงโดยไม่มีการแบ่งความเป็นผู้ชายหรือผู้หญิง เพียงแต่สนับสนุนให้ได้ศึกษาในสถานที่ที่เหมาะสม จุดเริ่มต้นที่มองข้ามไม่ได้เลยสำหรับการเสริมสร้างผู้หญิงให้มีความรู้ตะวันตกก็คือ การส่งเด็กสาว 5 คนเดินทางไปพร้อมกับคณะศึกษาตะวันตกอิวารุเพราะหลังจากที่พวกเขา กลับมาถึงญี่ปุ่นก็นำความรู้ตรงนั้นมาถ่ายทอดให้ผู้หญิงญี่ปุ่น ยกตัวอย่างเช่น Tsuda Umeko เด็กหญิงวัย 7 ขวบที่เดินทางไปศึกษาที่อเมริกา หลังจากที่เธอกลับมาแล้วก็ทำการสร้างโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษสตรีขึ้นในปี 1900 เพื่อให้ผู้หญิงได้เรียนภาษาอังกฤษซึ่งเป็นจุดที่ทำให้เหล่า

ผู้หญิงมีความรู้มีความรู้ตะวันตกและต่อยอดไปในการประกอบอาชีพในยุคต่อมา จากอาชีพผู้หญิงที่ยึดตัวอย่างมานั้นสังเกตได้ว่าเป็นอาชีพที่ต้องมีความรู้พื้นฐานในระดับสูง และความรู้เฉพาะด้าน นั้นแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงก็มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้เท่าเทียมกับผู้ชาย และก็ออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้น

บทสรุป

ภาพของผู้หญิงญี่ปุ่นผ่าน ”อะซะโดระ” ในแต่ละเรื่องโดยเฉพาะ 「あさが来た」 (Asa ga kita) ภาพสะท้อนที่ชัดเจนคือ บทบาทหน้าที่ของผู้หญิงญี่ปุ่นเปลี่ยนไป ซึ่งปัจจัยที่ทำให้พวกเธอเปลี่ยนไปอย่างหลีกเลี่ยง คือ ภัยคุกคามที่เข้ามาจากตะวันตกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของสังคมญี่ปุ่น ประกอบกับแผนการพัฒนาประเทศที่รัฐบาลได้วางบทบาทของผู้หญิงในฐานะพนักงานทอผ้าที่โรงงานทอผ้าซึ่งเป็นหนึ่งในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม จึงจะต้องพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้หญิงให้มีมากกว่าอดีตที่ผ่านมา รัฐบาลเมจิจึงมีการจัดตั้งโรงเรียนสตรีและมหาวิทยาลัยขึ้นมาเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้รับการศึกษาไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเรือนหรือความรู้ตะวันตก ซึ่งทำให้ความคิดของผู้หญิงเริ่มเปลี่ยนไปจากผู้หญิงที่จะต้องทำตัวเรียบร้อยอยู่แต่บ้านปรนนิบัติสามี ลูก และคนในครอบครัว ทำงานบ้านอย่างเดียว ผันตัวเองออกไปทำงานนอกบ้านควบคู่กับการดูแลครอบครัว จนเข้าสู่ยุคไทโซที่ประชาธิปไตยแบ่งบานในญี่ปุ่น คนญี่ปุ่นตื่นตื้นตันกับคำนี้ซึ่งเป็นของใหม่ที่พวกเขาไม่เคยเจอมาก่อน ทำให้เกิดกลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตยโซซึน และจากการเรียกนี้ก็ทำได้มาซึ่งสิทธิสตรีที่มากขึ้น และทำให้กระแสการออกมาทำงานนอกบ้าน การใช้ชีวิตอย่างอิสระของผู้หญิงปรากฏขึ้น ซึ่งเราจะเห็นภาพได้จากการที่ผู้หญิงหลายคนขึ้นได้ทำอาชีพนักเขียนหรือสื่อสารมวลชน จนส่งต่อภาพของผู้หญิงไปในยุคโชวะถึงถือว่าเป็นยุคที่ตกต่ำที่สุดและเฟื่องฟูที่สุดภายในยุคสมัยเดียว เพราะในยามนั้นบ้านเมืองประสบกับภาวะเสียหายจากการพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ดังนั้นสิ่งที่ปลอบประโลมจิตใจของผู้คนก็เริ่มหลังไหลเข้าพร้อมกับต่างชาติเช่น เราจะเห็นของนักดนตรี นักแสดง นักพากย์เกิดขึ้นในช่วงยุคนี้เป็นจำนวน และเมื่อถึงจุดที่ประเทศสามารถฟื้นฟูและพัฒนาจนกลายมาเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ ภาพของผู้หญิงญี่ปุ่นก็เปลี่ยนไปเป็นพนักงานออฟฟิศที่แต่งตัวมีสีสันทัดออกมาทำงานนอกบ้าน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรีมีปัจจัยที่สำคัญมาจากความรู้ตะวันตกและโอกาสทางการศึกษาที่ทำให้ผู้หญิงก้าวออกจากบ้านและเข้าสู่สังคมการทำงานได้อย่างมั่นใจกว่าในอดีต

ภาพสะท้อนบทบาทสตรีญี่ปุ่นที่ประกอบอาชีพหลากหลายผ่าน ”อะซะโดระ” นั้นมาจากการเข้ามาของตะวันตกและความอยากเลียนแบบตะวันตกเพื่อแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศญี่ปุ่นนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา ดังนั้นจึงมีการผลักดันให้ผู้หญิงก้าวขึ้นมาเป็นบทบาททางสังคมอย่างหลากหลายอาชีพ ซึ่งบางอาชีพถ้าเป็นสมัยก่อนจะจำกัดไว้เพียงแต่ผู้ชาย เช่น ทนายความ หมอ นักการเมือง ผู้บริหาร ตำรวจ พนักงานขับรถไฟ เป็นต้น และยังเห็นบทบาทหน้าที่ต่อครอบครัวที่ยังคงปฏิบัติตัวตามกรอบของสังคม โดยไม่คิดว่าเป็นการจำกัดสิทธิสตรี แต่ทำให้ผู้หญิงญี่ปุ่นมีความแข็งแกร่งในการใช้ชีวิตในสังคมและการทำงานมากขึ้น เพราะสามารถทำหน้าที่ภรรยาและหน้าที่ของแม่ไม่ขาดตกบกพร่อง และยังส่งเสริมสถานะทางสังคมให้กับสามีและครอบครัวได้

“อะซะโดระ” ที่มีมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสามารถสะท้อนบทบาทที่หลากหลายและเพิ่มขึ้นของผู้หญิงญี่ปุ่น ดังคำกล่าวที่ว่า “บทบาทนอกบ้านเปลี่ยนไป แต่บทบาทในบ้านยังคงเดิม”

บรรณานุกรม

กาญจนา แก้วเทพ.(2548).ประมวลสาระชุดวิชา ปรัชญานิตเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร.หน่วยที่ 8-15.

นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช

Asadorama:<https://www.nhk.or.jp/archives/bangumi/special/asadora/>

Nihonnojoshikoutounokyouikunorekishi :

https://www.u-tokyo.ac.jp/kyodo-sankaku/ja/activities/model-program/library/UTW_History/Page05.html

การปฏิรูปการศึกษาสมัยเมจิ.

https://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/html/others/detail/1317579.htm

นงลักษณ์ ลิ้มศิริ.2022.การสร้างความทันสมัยในวิถีญี่ปุ่น “ก่อนเข้าสู่สมัยเมจิ”.(ออนไลน์)

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pimjournal/article/view/260682/176633>

เบญจรงค์ ใจใส แดร์ อาร์สลานีอง.2561. “ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” ลำดับที่ 5 บทบาทและสถานะของสตรีแนว

หน้าของญี่ปุ่นหลังการเปลี่ยนแปลงประเทศสู่สมัยเมจิ.กรุงเทพฯ.โครงการสันติเมตรีไทย - ญี่ปุ่น

(Japan Watch) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บาร์นี่ บุญทรง. 2002. “การศึกษาบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงทำงานในสังคมญี่ปุ่นตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง”. (ออนไลน์)

<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalarts/article/view/15321/14021>

ดร. ปรียา อิงคารมย์ โชะริเอะ1996/2. “บทบาททางสังคมของผู้หญิงในสังคมญี่ปุ่น”.ปทุมธานี.วารสารญี่ปุ่น

ศึกษารธรรมศาสตร์.ปทุมธานี.สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต)

Junpokoutsuijoukai.1994.Itohirobumiden.Volume1-3.Tokyo: Junpokoutsuijoukai